

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 4 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 4

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 4

TOSHKENT-2024

Мундарижа

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

1. АЗИЗОВ Бунёд Мавлонович

“МАЪМУРИЙ ТАРТИБ-ТАОМИЛЛАР ТЎҒРИСИДА”ГИ ҚОНУН ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН
СОҲАЛАРНИ КЕНГАЙТИРИШ ВА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

2. ШАДИЕВА Сайёра Арифовна, ЧЕРКАШИНА Ирина Александровна

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОЛЕВОГО ЖИЛИЩНОГО
СТРОИТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 16

3. РАХМОНКУЛОВА Нилуфар Ходжи-Акбаровна

ЧЕТ ЭЛ ЭЛЕМЕНТИ БИЛАН МУРАККАБЛАШГАН НИКОҲЛАРНИ ҚАЙД ЭТИШДА ШАХСИЙ
ҚОНУННИ ҚЎЛЛАШ ОҚИБАТЛАРИ..... 23

4. ИЛЬЯСОВ Улугбек Бахтиярович

ДВУСТОРОННИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫЕ СОГЛАШЕНИЯ: СУЩНОСТЬ И РОЛЬ В
РЕГУЛИРОВАНИИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ОТНОШЕНИЙ 31

5. БОРОТОВ Алишер Хомидович

ХУСУСИЙ МУЛКНИНГ ҲУҚУҚ ВА КАФОЛАТЛАРИГА ДОИР АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 42

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

6. АБДУЛЛАЕВА Дилфуза

МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА ТЎЛИҚСИЗ ИШ ВАҚТИ:
МИЛЛИЙ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА..... 50

7. ХАМРАҚУЛОВ Шавкатжон Салимович

ИШ БЕРУВЧИНИНГ ФУҚАРОЛИК ЖАВОБГАРЛИГИНИ МАЖБУРИЙ СУҒУРТАЛАШ
ШАРТНОМАСИ БЎЙИЧА СУБРОГАЦИЯНИ ҚЎЛЛАШ МАСАЛАЛАРИ..... 58

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ, КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

8. ПРИМОВ Обиджон Мусирманович

КОРРУПЦИЯ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАРГА ҚАРШИ КУРАШИШДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ
ВА ТЕРГОВ ОРГАНЛАРИНИНГ ҲАМКОРЛИГИ 66

9. ЭШНАЗАРОВ Меҳриддин Жўраевич

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР МАХСУС ПРОФИЛАКТИКАСИ
ЧОРА-ТАДБИРЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҚОНУНИЙ АСОСЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ..... 72

10. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи

НОҚОНУНИЙ МИГРАЦИЯНИНГ ИЖТИМОЙ ХАВФЛИЛИГИ ВА УНИНГ УЧУН ЖИНОЙ
ЖАВОБГАРЛИКНИНГ ИЖТИМОЙ ЗАРУРАТИ 78

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

11. УМАРҲОНОВ Азизхон Шарипхонович ҲИМОЯ ҚИЛИНАДИГАН ШАХСЛАРГА НИСБАТАН ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ ИШТИРОКЧИЛАРИНИНГ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИ ҚЎЛЛАШНИНГ САБАБЛАРИ, АСОСЛАРИ ВА МЕЗОНЛАРИ.....	88
--	----

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

12. РАҲМАНОВ Шухрат Наимович МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ «МЕЖДУНАРОДНАЯ МИГРАЦИЯ».....	95
13. ГАНИБАЕВА Шахноза ПОВЕСТКА ДНЯ В ОБЛАСТИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ НА ПЕРИОД ДО 2030 ГОДА: НОВЫЕ ВЫЗОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ И НАИЛУЧШИХ ИНТЕРЕСОВ ДЕТЕЙ В МИРЕ...	102
14. СОДИКОВ Акмал Шавкат ўғли ИСЛОМ ҲУҚУҚИДА СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТГА БЎЛГАН МУНОСАБАТ.....	109
15. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна ХОРИЖДАГИ ВАТАНДОШЛАР (ДИАСПОРА) БИЛАН АЛОҚАЛАРНИ ТАЪМИНЛАШ ВА ҲАМКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШГА ДОИР ХАЛҚАРО ВА МИЛЛИЙ АМАЛИЁТ ТАҲЛИЛИ	117
16. ШАРАПОВ Шухрат Шокирович ТАЪЛИМ ОЛИШ ҲУҚУҚИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИ КАФОЛАТЛАЙДИГАН ГЛОБАЛ КОНВЕНЦИОНАЛ АСОСЛАР	127
17. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна, ТОШМАТОВА Висолахон МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРАВ ПОЖИЛЫХ.....	135
18. ВАКНРАМОВА Mokhinur Bakhramovna TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF DIGITAL HUMAN RIGHTS	144
19. ТУРСУНОВ Ойбек Батырович КЛАССИФИКАЦИЯ ИСТОЧНИКОВ МЕЖДУНАРОДНОГО ВОДНОГО ПРАВА	151

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ, КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

ПРИМОВ Обиджон Мусирманович

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги
университети мустақил тадқиқотчиси (PhD)

КОРРУПЦИЯ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАРГА ҚАРШИ КУРАШИШДА ТЕЗКОР- ҚИДИРУВ ВА ТЕРГОВ ОРГАНЛАРИНИНГ ҲАМКОРЛИГИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ПРИМОВ ОМ. Коррупция билан боғлиқ жиноятларга қарши курашишда тезкор-қидирув ва тергов органларининг ҳамкорлиги // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2024) Б. 66-71.

 1 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2024-1-8>

АННОТАЦИЯ

Мақолада коррупцияга қарши курашишда тезкор-қидирув ва тергов органларининг ҳамкорлигининг ҳуқуқий табиати, ижтимоий-ҳуқуқий зарурлиги, долзарблиги, ҳозирги замон тенденциялари, миллий қонунчиликдаги муаммолар ва уларни ҳал этиш йўллари таҳлил этилган ва тегишли тавсиялар шакллантирилган.

Калит сўзлар: коррупция, ҳамкорлик, тезкор-қидирув фаолияти, коррупцияга қарши кураш шакллари ва усуллари.

PRIMOV Obidjon

University of Public Safety, Researcher (PhD)

COOPERATION OF INVESTIGATIVE AND INVESTIGATIVE BODIES IN COMBATING CRIMES RELATED TO CORRUPTION

ANNOTATION

The article analyzes the legal nature, the socio-legal necessity, the relevance of the interaction of operational investigative and investigative bodies in combating corruption, current trends, problems of national legislation and ways to solve them, and formulates appropriate recommendations.

Keywords: corruption, interaction, operational investigative activities, forms and methods of combating corruption.

ПРИМОВ Обиджон Мусирманович

Независимый соискатель Университета общественной
безопасности Республики Узбекистан

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫХ И СЛЕДСТВЕННЫХ ОРГАНОВ В БОРЬБЕ С ПРЕСТУПЛЕНИЯМИ, СВЯЗАННЫМИ С КОРРУПЦИЕЙ

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы правовой характер, социально-правовая необходимость, актуальность взаимодействия оперативно-розыскных и следственных органов в противодействии коррупции, современные тенденции, проблемы национального законодательства и пути их решения. На основе анализа сформулированы соответствующие рекомендации.

Ключевые слова: коррупция, взаимодействие, оперативно-розыскная деятельность, формы и методы борьбы с коррупцией.

Ҳозирги вақтда жамият билан тенг равишда ривожланиб бораётган жиноятчилик фуқароларнинг ҳавфсизлигини таъминлаш, уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини жиноий тажовузлардан ҳимоя қилиш самарадорлигини қийинлаштирмақда. Жиноятчиларнинг фаолияти тобора юқори даражадаги профессионалик билан ажралиб, уларнинг ҳаракатчанлигининг кескин ошиши, замонавий техник жиҳозлар жиноий режани амалга ошириш имкониятларини сезиларли даражада оширди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари фаолиятини танқидий баҳолаб, илмий-тадқиқот фаолиятидаги жиддий камчиликларни, айниқса, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг қуйи бўлинмаларида ўзаро ҳамкорликни ташкил этиш даражаси ҳозирда кузатилаётганлигини кўрсатиб ўтган [1]. 2022-2026 йилларда Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда фаолиятни мувофиқлаштириш самарадорлигини оширишга алоҳида эътибор қаратилган [2].

Жиноятларни фош этиш ва уни ташкил этиш, тергов ва суддан яширинган шахсларни қидириш бўйича фаолиятини ўрганишлар судга қадар иш юритуви органлари, хусусан, тергов ва тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи органлар ўртасидаги ўзаро муносабатлар масалаларини алоҳида илмий таҳлил қилишни талаб қилади. Зеро жиноятларнинг олдини олиш, очиш ва тергов қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг ўзаро ва идоравий ҳамкорлигини таъминлашга қаратилган дунёдаги халқаро ва миллий механизмларни такомиллаштириш масалалари ушбу йўналишда чуқур тизимли ва тадқиқот ишларини назарда тутди.

Шу билан бирга, процессуал назария ва суд-тергов амалиёти билан боғлиқ муаммоларга эчим топишда эришилган ютуқларни умумлаштириш, мазмун ва маънони тушуниш, ўзаро ҳамкорлик субъектларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини аниқ белгилаш, содир этилган жиноятларни тез, тўлиқ очиб бериш ва объектив, сифатли тергов қилишда судгача бўлган иш юритиш иштирокчиларининг самарали ўзаро ҳамкорлигини таъминлайдиган механизминини ишлаб чиқиш муҳим аҳамиятга эга.

Юқоридагилар ушбу йўналишда судга қадар иш юритуви органлари фаолиятини тубдан такомиллаштириш, уларнинг ўзаро ҳамкорлиги самарадорлигини ошириш, жиноятчиликка қарши курашиш ва жамоат тартибини сақлаш, уларнинг фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини мустаҳкамлаш, бошқарувнинг энг янги инновацион технологияларини жорий этиш, шунингдек, аҳоли билан ўзаро муносабатларни энг юқори даражада ташкил этиш каби вазифаларни амалга оширишни назарда тутди.

Мазкур фаолиятга оид статистиканинг таҳлили шуни кўрсатадики, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг идоравий хизматлари билан ҳамкорликда амалга оширилган сўнгги йилларда жиноятчиликка қарши курашда жиноятларнинг камайиши кузатилмоқда, яъни: 2016 йил учун 0,56%, 2017 йил учун 0,88%, 2018 йил учун 1,58%, 2019 йил учун 1,63% [3].

Жиноятларни фош этиш, тергов қилиш ва суд ва терговдан яширинган шахслар-

ни қидириш бўйича тадбирларни ташкил этиш таҳлили судгача бўлган иш юритиш органлари, хусусан терговга қадар текширув органи, суриштирувчилар, терговчилар ва тезкор-қидирув тадбирларини амалга оширувчи органлар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг қониқарсиз ҳолатидан далолат беради. Кўпинча, жиноятни очиш ва тергов қилиш субъектларининг ўзаро муносабатлари сушт ташкил этилганлиги сабабли, улар ҳал қилинмаган. Мавжуд вазият ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларидан жиноятчиликка қарши курашда самарали чоралар кўришни, жиной-процессуал ва тезкор-қидирув фаолияти имкониятларидан фаол ва самарали фойдаланишни талаб қилади.

Бунинг сабаби шундаки, битта, ҳатто жуда малакали суриштирувчи, терговчи ёки ҳатто терговчилар гуруҳи, шунингдек, бир-бири билан тизимли ҳамкорлик қилмасдан судга қадар иш юритувини амалга оширувчи бошқа органлар жиноятларни очиш ва тергов қилиш билан шуғуллана олмайди. Ўзаро ҳамкорлик, биринчи навбатда, масалан, суриштирувчи, терговчи ва терговга қадар текшириш ва тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи органлар жиноятларни очиш ва тергов қилишда иштирок этишнинг ўзига хос, фақат ўзига мос процессуал ҳаракатлари, воситалари, усуллари ва усулларига эга эканлиги билан боғлиқ.

Чунки америкалик сиёсатчи Даниел Уебстер ҳақли равишда таъкидлаганидек, одамлар якка ўзлари қила олмайдиган нарсаларни биргаликда қилишлари мумкин; ақл ва қўлларнинг бирлиги, уларнинг кучларининг концентрацияси деярли қудратли бўлиши мумкин» [4, Б.192].

Шундай қилиб, кўриб чиқиладиган ўзаро ҳамкорликнинг моҳияти ва аҳамиятини ўрганиш, бизнинг фикримизча, жуда муҳимдир. Маълумки, ўзаро ҳамкорлик универсал хусусиятга эга, яъни у ёки бу даражада ҳар қандай ижтимоий ҳодисага тааллуқлидир, чунки унинг соддалигига қарамай, ўзаро ҳамкорлик концепцияси таърифларида ноаниқлик, моҳиятнинг ўзига хос, кўп ўлчовли ва хилма-хилликка эга. Ўзаро ҳамкорлик қилувчи субъектлар ўртасидаги ташқи алоқалар ва муносабатларнинг моҳияти ва маъносини очиб беришда унинг семантик маъносини ҳисобга олиш керак. Турли хил билим соҳалари нуқтаи назаридан «ўзаро ҳамкорлик» тушунчаси турли хил талқинларга эга. Шунинг учун, ушбу концепциянинг моҳияти ва маъносини очиб беришда унинг семантик маъносини ҳисобга олиш керак. Турли хил билим соҳалари нуқтаи назаридан «ўзаро ҳамкорлик» тушунчаси турли хил талқин қилинади. Бизнинг нашримизча мавзусига тегишли бўлган бир нечта билан солиштириш мумкин.

Шундай қилиб, фалсафа фанида ўзаро ҳамкорлик объектларнинг бир-бирига ҳамкорлики жараёнини, уларнинг ўзаро шартлилигини акс эттирувчи махсус категория вазифасини бажаради. Ўзаро ҳамкорлик, ривожланиш ҳаракатининг универсал шакли сифатида, ҳар қандай моддий тизимнинг мавжудлиги ва таркибий тузилишини белгилайди [5, Б.199]. Социологияда ўзаро ҳамкорлик камида иккита шахс ёки жамоанинг бир-бирига ҳамкорлики мунтазам равишда амалга ошириладиган ижтимоий алоқа шакли сифатида қаралади [6, Б.8]. Ижтимоий менежмент фанида ўзаро ҳамкорлик менежментни ташкил этиш элементларидан бири, аниқ мақсадга эришиш учун амалга ошириладиган йўналтирилган ҳамкорликнинг мустақил функцияси сифатида ишлайди [7, Б.68-76].

Агар атамаларнинг этимологик маъносига эътибор қаратсак, шуни таъкидлаш керакки, «ўзаро ҳамкорлик» сўзи ўзаро боғлиқлик сифатида талқин этилади; ҳаракатларнинг изчиллиги [8, Б.36].

Ўз навбатида, А.Мадвалиевнинг умумий таҳрири остида нашр этилган “**Ўзбек** тилининг изоҳли луғати” да ушбу сўзнинг аниқ маъносидаги ўзаро ҳамкорлик орқали ўзаро қўллаб-қувватлашни тушунди [9, Б.83]. Бундай ҳолда, асосий халқаро тил сифатида инглиз тилидаги «ўзаро ҳамкорлик» атамасининг мазмунига мурожаат қилиш қизиқ. Шундай қилиб, инглиз тилидаги ўзаро ҳамкорлик тушунчаси қуйидаги сўзлар билан қамраб олинган: иштирок этиш; мувофиқлаштириш; ҳамжиҳатлик; интероперабиллик; конъюнкция; ўзаро ҳамкорлик; мувофиқлаштирилган ҳаракат; корреляция; алоқа; ўзаро ҳамкорлик; ўзаро ҳамкорлик [10]. А. Ребернинг катта изоҳли психологик луғатида ўзаро ҳамкорликни ўзаро ҳамкорлик сифатида тавсифлайди. Ижтимоий ўзаро муносабатларда

бирининг хатти-ҳаракати бошқасининг хатти-ҳаракатларини рағбатлантиради ва аксинча. Статик ўзаро ҳамкорликда икки (ёки ундан ортиқ) ўзгарувчининг ҳамкорлики бир-бирига боғлиқ [11, Б.130]. Энг нуфузли ҳуқуқий энциклопедик луғатлардан бири бўлган Блекнинг “Ҳуқуқий луғати”да ўзаро ҳамкорлик «ҳамкорлик», кимдир билан ҳамкорлик қилиш ёки биргаликда ҳаракат қилиш ҳаракати деб таърифланади; одамларни умумий манфаат учун бирлаштириш; ва бошқалар [12, Б.334].

Юқоридагилардан кўриниб турибдики, ўзаро ҳамкорлик тушунчаси (хорижий тажрибага кўра) алоҳида характердаги ижтимоий алоқаларни, биринчи навбатда ҳаракатларни мувофиқлаштириш, ҳамкорлик, бир-бирига ҳамкорлик қилиш, ўзаро алоқа, ўзаро қўллаб-қувватлаш, одамларни умумий манфаатлар учун бирлаштиришни англатади. Ўзаро ҳамкорликни жараён (масалан, бир-бирига ҳамкорлик қилиш) ва натижада (масалан, мувофиқлаштириш, муносабатлар, ҳамкорлик) деб ҳисоблаш мумкин. Ушбу тушунчалар фундаментал фалсафий моҳиятга асосланганлиги билан ўхшашдир. Фалсафадаги ўзаро ҳамкорлик тушунчасига қайтсак, ўзаро ҳамкорлик объектларнинг бир-бирига ҳамкорлигини, уларнинг ўзаро шартлилигини ва ривожланишнинг ушбу шакли ҳар қандай моддий тизимнинг мавжудлиги ва таркибий ташкил этилишини белгилашига эътибор қаратамиз. Бу биз учун жуда муҳим, чунки ҳозирги вақтда судга қадар иш юритуви органлари кенг ваколатларга эга ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизиминг мустақил органлари ҳисобланади, гарчи улар умумий мақсадга эга бўлса-да, бу уларнинг ягона тизим доирасидаги муносабатларини кўриб чиқиш учун муҳим шартдир.

Шундай қилиб, деярли барча масалалар, шу жумладан «ўзаро ҳамкорлик» тушунчаси бўйича фикрлаш, иложи бўлса, уларни таҳлил қилишда тизимли ёндашувга эга бўлиши керак. Чунки, Ш.О.Мамадалиев таъкидлаганидек: “объектни ўзаро боғлиқ элементларнинг ажралмас комплекси сифатида кўриб чиқадиган илмий билиш фалсафаси ва методологияси йўналиши сифатида тизимли ёндашув уни табиий алоқаларини аниқлашга йўналтиради” [14, Б.39].

Тизимли ёндашув яхлитлик, тузилиш, плюрализм, изчиллик, иерархия тамойилларига асосланганлигини ҳисобга олсак, бу принципларнинг барчаси биз ўрганаётган муаммода долзарбдир. Ушбу ёндашувга асосланиб шуни таъкидлаш керакки, ҳар қандай ижтимоий мавжуд тизимларда (биз кўриб чиқаётган тизимлар бундан мустасно эмас) ўзаро ҳамкорлик ўз-ўзидан мавжуд эмас, у ташкил этилган ва керак бўлганда тартибга солинади ва ривожланади. Шунинг учун, ушбу масалани кўриб чиқишда биз кўпинча «ўзаро муносабатларни ташкил этиш» иборасини ишлатамиз. Бу судга қадар иш юритуви органларининг ўзаро ҳамкорлигини ягона ташкилий жараён сифатида аниқлашга имкон беради. Юқоридаги таърифлардан келиб чиқадикки, ўзаро ҳамкорлик – жинойий процессуал ҳуқуқий муносабатлар иштирокчилари фаолиятида муайян муносабатлар, ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятларнинг мавжудлигини англатади. Бундан ташқари, бундай фаолият ушбу иштирокчиларни ўзаро қўллаб-қувватлашни ўз ичига олган қўшма ҳаракатлар характерига эга. Жиноят процесси институти сифатида ўзаро ҳамкорликнинг процессуал таърифи қизиқиш уйғотади. Илмий-ҳуқуқий жиҳатдан «ўзаро ҳамкорлик» атамаси судга қадар иш юритувини амалга оширадиган муайян субъектлар ва бўлинмаларнинг ўзаро боғлиқ фаолияти сифатида тушунилади.

Ҳуқуқий адабиётларда ушбу ўзаро ҳамкорликнинг турли хил таърифлари берилган. Масалан, Л. Н. Калининнинг сўзларига кўра, ўзаро ҳамкорлик ҳуқуқий категория сифатида мақсадлар, жой, вақт ва тактика нуқтаи назаридан мувофиқлаштирилган мустақил ҳуқуқий мақомга эга бўлган турли давлат органларининг фаолиятини англатади [15, Б.73]. Шундай қилиб, А.А. Муҳиддинов ўзаро ҳамкорликни жиноятларнинг олдини олиш, очиш ва тергов қилиш, шунингдек жиноятчиларни қидириш ва жиноят содир этган шахснинг шахсини аниқлаш мақсадида амалга ошириладиган қонун ва норматив-ҳуқуқий ва идоравий ҳужжатларга асосланган фаолият деб билади [16, Б.151]. Бошқа томондан, Ш.Ф. Файзиев биз кўриб чиқаётган ўзаро муносабатларни суриштирувчи, терговчи ва ушбу субъектларнинг келишилган ҳаракатларининг маъмурий жиҳатидан қонунга асосланган ва бир-бирига бўйсунмайдиган терговга

қадар текшириш ёки тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи органлар раҳбари ўртасидаги муносабатлар деб билади [17, Б.160]. Ф.М.Кобзарев эса жиноят процессида процессуал ўзаро ҳамкорликга келсак, ушбу муносабатлар ва муносабатларнинг ўзига хос шакли сифатида ўзаро ҳамкорлик асосий тизимли категория бўлиб хизмат қилади, бу орқали жиноят процесси иштирокчилари муносабатларининг фаолият томонининг моҳияти тўлиқ ва ҳар томонлама очиқ берилади [18, Б.4-5]. Н.П. Яблоков ва В.В.Крилов, ўзаро ҳамкорлик - бу ушбу шахслар ва органларнинг жиноятларни очиш ва уларни тергов қилиш ва олдини олишнинг бошқа барча вазифаларини ҳал қилишга қаратилган қонунга асосланган ва барча асосий шартлар бўйича келишилган фаолияти [19, Б.363]. Н.А.Аменицкая тезкор-қидирув ва жиноий-процессуал фаолият ўртасидаги муносабатни кўриб чиқиб, «тезкор-қидирув ва жиноий-процессуал фаолиятнинг ўзаро боғлиқлиги уларнинг вазифалари мақсади ва умумийлиги бирлигида намоён бўлишига» эътибор беради [20, Б.10]. А.Козусев, шунингдек, «...тезкор-қидирув органлари ва терговчиларнинг ўзаро ҳамкорлики расмий бўйсунитишни, процессуал ва тезкор-қидирув фаолиятини бирлаштиришни аниқлашмайди. Уларнинг ҳар бири ўз ваколатига қатъий риоя қилган ҳолда мустақил орган бўлиб қолмоқда» [21, Б.10]. Ф.М.Муҳиддиновнинг қарашича ўзаро ҳамкорлик орқали жиноят процессининг умумий тизимини ташкил этувчи процессуал ва функционал муносабатларнинг хилма-хиллигини тушунади [22, Б.20].

Дарҳақиқат, агар ошкор қилиш ва тергов субъектларининг ўзаро ҳамкорликдаги фаолияти алоҳида, ўзига хос қисмлардан ташкил топган жиноят процессининг шаклларида бири сифатида қаралса, унда бу қисмларнинг барчаси биргаликда жиноят процессининг умумий тизимини ташкил қилади. Биргаликда, юқоридаги барча тушунчалар судга қадар иш юритиши органларининг онгли, мувофиқлаштирилган, биргаликдаги мақсадли ҳаракатларини акс эттиради.

Шундай қилиб, биз кўриб чиқаётган процессуал ўзаро ҳамкорлик - бу жиноятларни очиш ва тергов қилиш жараёнида, аризалар, содир этилган жиноят тўғрисидаги хабарлар қабул қилинган пайтдан бошлаб ва жиноят ишини судга юборишгача бўлган судга қадар иш юритиши органларининг биргаликдаги, мувофиқлаштирилган фаолиятидир.

Судга қадар иш юритиши органларининг ўзаро ҳамкорлигининг ижтимоий-ҳуқуқий аҳамияти шундан иборатки, у жиноятчиликка қарши курашда қуйидагиларни таъминлайди:

- процессуал қонунчиликка мувофиқ муайян фаолиятни амалга ошириш имкониятига эга бўлган органларнинг кучлари ва воситаларини мувофиқлаштириш;
- энг оғир жиноятларга, шу жумладан минтақалараро ва минтақалараро халқаро жиноятларга қарши курашиш учун куч ва воситаларни бирлаштиришга имкон яратади;
- жиноят белгиларини ўз вақтида аниқлаш, уларни тезда очиш, қўзғатиш, жиноий ишларни тергов қилиш, шунингдек шахснинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ноқонуний тажовузлардан ҳимоя қилишни таъминлашга ёрдам беради.

Бизнинг фикримизча, У.Т.Тажиханов ва С.Т.Аҳмедова ўзаро муносабатларнинг моҳиятини тўғри таъкидладилар: «жиноятларни тергов қилишда меҳнат тақсимооти қоидаларини белгилувчи қоидаларнинг ижодий қўлланилиши минимал куч ва ресурслар билан тергов иштирокчиларининг ишини мақбул ташкил этишга имкон беради». [23, Б.20].

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, судгача бўлган иш юритишнинг ўзаро ҳамкорлики жиноят процессуал ҳаракатларидан ҳам, тезкор-қидирув тадбирларидан ҳам комплекс фойдаланиш орқали инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш мақсадида жиноятларни тез, тўлиқ очиқ бериш ва ҳар томонлама, объектив тергов қилиш муаммоларини муваффақиятли ҳал қилиш учун зарурлигини таъкидлаш мумкин.

Юқоридаги фикрларни ҳисобга олган ҳолда, судга қадар иш юритиши органларининг ўзаро ҳамкорликига қуйидаги таъриф берилиши мумкин: судга қадар иш юритиши органларининг ўзаро ҳамкорлики – маъмурий мустақил органлар фаолиятининг мақсади, жойи, вақти бўйича қўшма, мувофиқлаштирилган қонун ва қонуности ҳужжатларига асосланган, жиноят-процессуал ва тезкор-қидирув функцияларининг

энг самарали бирлашувида ифодаланадиган, жиноятларни тўлиқ фош этиш, жиноят содир этган шахсни жинойи жавобгарликка тортиш, айбланувчини қидириш, жиноят натижасида етказилган зарарни қоплаш, шунингдек, тайёрланаётган жиноятларнинг олдини олиш ва уларга барҳам бериш вазифаларини бажаришга йўналтирилган фаолият туридир.

Биз таклиф қилаётган таъриф тўлиқ тўлиқликка даъво қилмайди ва судга қадар иш юритуви органларининг ўзаро ҳамкорлигининг ўзига хос белгиларининг тўғри нисбатини топишга уринишдир.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, uni yangi bosqichga ko‘taramiz. T., 2017 yil.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>;

3. Ichki ishlar vazirligining 2016-2022 yillardagi statistik ma‘lumotlari.

4. Kenneth E. Shewmaker. Daniel Webster and the Origins of American Foreign Policy toward East Asia and the Pacific, 1841-1852 \ \ Proceedings of the American Philosophical Society. Vol. 129, No. 3 (Sep., 1985), pp. 225-259.

5. Big encyclopedia dictionary. – M., 2000. p. 199.

6. Big sociological encyclopedia. – M., 1991. – T.5. – p.8.

7. Ahmedova S.T. «Ichki ishlar organlarining ma‘muriy faoliyatida qonuniylikni amalga oshirishning asosiy printsiplari va shakllari» // Huquq-Pravo- Law. – 1998. – №2. Маркушин А.Г. Основы управления в органах внутренних дел. – Нижний Новгород, 2006.

8. Лопатин В. В., Лопатина Л. Е. Толковый словарь русского языка - М., 1998.

9. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. A.Madvaliyevning umumiy tahriri ostida. T.7. -T., 2009. 197-sahifa.

10. Levitan K.M. and others. English-Russian and Russian-English law dictionary.– M., 2015. – p.512.

12. A. Reber. Big explanatory psychological dictionary. – M., 2003. p.130.

13. Black’s Law Dictionary, 11th ed. Bryan A. Garner, ed. —St. Paul: «Thomson/West», 2019. P.334.

14. Mamadaliyev Sh.O. Tadqiqot metodologiyasi: darslik. T., 2015 yil.

15. Калинин Л.Н. Взаимодействие правоохранительных органов при раскрытии и расследовании преступлений-организационная основа успеха // Белорусское право. – 2002. – №13. – С.73.

16. Muxiddinov A.A. Jinoyat protsessida tergovchining protsessual holati. Diss... yuridik fanlar nomzodi. T., 2019 yil.

17. Fayziyev Sh. F. Tergov va surishtiruv organlarining o‘zaro hamkorliki: monografiya. Jamiyat va innovatsiya-jamiyat va innovatsiyalar-nashr-1, №03 T., 2020.

18. Кобзарев Ф.М. Проблемы теории и практики процессуальных и организационных отношений прокуратуры и суда в уголовном процессе. Автореф...дисс.докт. юрид.наук. –М., 2006.

19. Судебная экспертиза: Учебник // Отв.ред. Н.П.Яблоков. –М., 1999.

20. Аменицкая Н.А. Взаимодействие органов дознания и оперативно-розыскной деятельности при раскрытии и расследовании преступлений в органах внутренних дел: Автореф. дис.. канд.юрид.наук. - Нижний Новгород, 2006.

21. Козусева А. Контроль за исполнением законов в оперативно-розыскной деятельности // Законность. – 1997. – №2.

22. Muhiddinov F. M. Jinoyat-protsessual shakl: nazariy va metodologik muammolar: Yurid fan. doktori. avtoref. – T., 2005 yil. 20-s.

23. Tojixanov U., Ahmedova S. T.. Ichki ishlar sohasida boshqaruvni tashkil etish. – T., - B.119.